

Sažetak

Nataša Bašić, Leksikografski Zavod, Zagreb
UDK 811.163.42-26(091), znanstveni članak,
primljen 5. rujna 2007., prihvaćen za tisak 14. rujna 2007.

Ljudevit Jonke and Yugoslav Language Unitarianism

The article discusses Ljudevit Jonke's attitude toward Yugoslav language unitarianism as the expression of the language policy based on Serbocroatistic foundations. The object of this policy is the abstract Serbo-Croatian language model and the attempts to establish it as the official state language in the Yugoslav multinational language community through forcible fusion of several languages with histories of their own – Croatian, Serbian and Slovenian in the Kingdom of Yugoslavia, and Croatian and Serbian in the socialist Yugoslavia. The attempts to create a dictionary of the common language and to introduce common professional and scientific terminology failed, and the orthography produced in 1960 was renounced by the Croatian side in 1971, together with the Novi Sad Agreement on which this orthography was founded. Jonke criticizes the principles of the Yugoslav unitarian politics that has, eventually, introduced the Serbian language to replace the never fully realized Serbo-Croatian as an abstract label. Through structural analysis of organic idioms and standard languages, he separates Croatian from the Serbian language and interprets Croatian as a historical language that has, through centuries of its independent development, realized its standard on the linguistic (phonological, morphological and lexicological) and orthographic levels, and this standard, as general cultural good, can not and must not be changed. Jonke based his viewpoints partially on the postulates of the Prague School, and partially on the results of the Croatistic research works performed by previous generations of Croatian linguists (Antun Radić, Blaž Jurišić, Petar Guberina, Kruno Krstić).

JONKEOV PRINOS HRVATSKOJ LEKSIKOGRAFIJI

Bernardina Petrović

Uvod

ada je Ljudevit Jonke 1931. u *Obzoru* objavio članak posvećen 70. godišnjici rođenja svojega praškoga profesora Matije Murka,¹ a u *Hrvatskoj reviji* kraće recenzije o češkim prijevodima Šenoine pripovijesti² i *Krle-*

---

¹ Lj. Jonke, 1931., Matija Murko, Prilikom sedamdesetogodišnjice rođenja, *Obzor*, 72. (11. 2. 1931.), 35., str. 2.

² Lj. Jonke, 1931., Češki prijevod *Krležina Hrvatskog boga Marsa* (Miroslav Krleža, *Chorvátský bůh Mars*. Vydavatelstvo Družstveni práce. Praha 1931. Z chorvátstiny přeložil Otakar Kolman), *Hrvatska revija* 4. (1931.), knj. 2., br. 12., str. 699.–700.

žina Hrvatskog boga Marsa,³ činilo se da će ga potpuno zaokupiti hrvatske i češke književnopovijesne teme, populariziranje češke književnosti te osobito prijevodi čeških uglavnom prozних djela na hrvatski jezik kojima se posvetio u prvom desetljeću svojeg djelovanja. Tek je autorstvo brojnih enciklopedijskih natuknica o znamenitim Česima, češkom jeziku i češkoj kulturi objavljenih u Hrvatskoj enciklopediji od 1941. (desetljeće nakon prvog Jonkeova objavljenog rada!) do 1945. za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske dalo naslutiti da bi se Jonkeov znanstveni i stručni interes usmjerio i na drugo, leksikografsko područje. Na sreću jezikoslovne kroatistike jedno je osebujno i do tada neistraženo, zanemareno i zaboravljeno djelo starije hrvatske leksikografije – rukopisni trojezičnik *Dictionarium latino-illyricum et germanicum* (napisan između 1772. i 1779.) Adama Patačića – postalo temom Jonkeove disertacije obranjene 1944. godine i zapravo je svu njegovu profesionalnu pozornost skrenulo u jezikoslovne vode. Disertacija *Dikcionar Karlovčanina Adama Patačića* najavila je i odredila gotovo sva kasnija Jonkeova jezikoslovna promišljanja i upravo je tom studijom Jonke „stekao ime u našoj filologiji da i nije poslije ništa napisao“ (Samardžija, 1990.: 31.).

Iako se Jonke kasnije usmjerio istraživanju filoloških spoznaja 19. stoljeća i osobito normativnim pitanjima hrvatskoga književnog jezika, leksikografskoj se problematici, čini se, kontinuirano vraćao. Ne onako iscrpno i studiozno kao što se posvetio Patačićevu rječniku, ali uvijek odmjereno i racionalno. Njegov se prinos hrvatskoj leksikografiji može razmatrati na dvije razine: znanstvenoistraživačkoj i stručnoj. Predmetom su njegovih znanstvenih promišljanja studije i rasprave o starijim hrvatskim leksikografima – Adamu Patačiću, Blažu Tadijanoviću i Bogoslavu Šuleku, a o Faustu je Vrančiću izvijestio u pogovoru pretiska njegova petojezičnika (Jonke, 1971.). O leksikografskoj je djelatnosti svojega vremena uglavnom obavještavao u prikazima, zapažanjima, komentarima i osvrtima tiskanim u različitim publikacijama. Pisao je među ostalim o Akademijinu Rječniku, o Rječniku hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika te o Skokovu, Škaljićevu i Simeonovu rječniku, a osvrnuo se i na Tehnički rječnik Vlatka Dapca. Jonkeov se autorski rad ogleda u sastavljanju enciklopedijskih natuknica i može se smjestiti u dva vremenska okvira: prvi od 1941. do 1945., a drugi od sredine 50-ih do početka 70-ih godina XX. stoljeća.

Jonkeova istraživanja starije hrvatske leksikografije

Disertacijom o rukopisnom trojezičniku *Dictionarium latino-illyricum et germanicum* Adama Patačića (Jonke, 1949.), „posljednjem velikom kajkavskom rječniku“, Jonke je

---

³ Lj. Jonke, 1931., Najnoviji češki prijevod Šenoine pripovijesti (August Šenoa: Turopolské dělo; nákladem Josefa Hokra, Praha, 1931. Přeložila B. Mašinová), Hrvatska revija, 4. (1931.), knj. 1., br. 1., str. 77.

„izvukao iz zaborava leksikografsko djelo velika značenja i otkrio mnogo podataka dragocjenih za kulturnu i jezičnu povijest Hrvata u 18. stoljeću“ (Samardžija, 1990.: 31).⁴

Akribičan i temeljit, Jonkeov tekst donosi podatke o Patačićevu životu, o formalnim i sadržajnim značajkama Patačićeva rječnika, Patačićevim uzorima te stručnim i leksikografskim izvorima, o njegovoj vrijednosti u povijesti hrvatske leksikografije, o pravopisnim rješenjima kojima se služio Patačić, a iznose se i promišljanja zašto Patačić nije objelodanio svoje kapitalno djelo. Za istraživače je hrvatske rječničke baštine Patačićev rječnik višestruko zanimljiv, osobito u pogledu rječničke strukture i načina obradbe građa. Građa je raspoređena konceptualno u četiri velika dijela: prvi dio obuhvaća opće podatke o izvanjezičnoj zbilji koje po Patačićevu mišljenju treba znati svaki obrazovani čovjek, drugi obuhvaća književnost, glazbu, i umjetnost, treći znanja iz gospodarstva, a četvrti znanja iz tehničkih znanosti. Svaka se cjelina dalje dijeli na poglavlja, a pojedina se poglavlja dalje dijele na paragrafe. Da bi se korisnik lakše snašao u rječniku, građa je razvrstana i abecedno, u latinsko-hrvatskom i hrvatsko-latinskom indeksu. Takav je konceptualni pristup rječničkoj građi upotpunjen dvojezičnim abecednim indeksom vrlo raširen u Patačićeva doba, ali u starijoj hrvatskoj leksikografiji nije bio tradicionalnim. Pomno uspoređujući korpus Patačićeva rječnika s korpusom njegovih prethodnika Belostenca, Jambrešića i Della Belle, Jonke među ostalim zapaža da je Patačić u odabiru i obradbi natuknica prilično neovisan o svojim prethodnicima i da se ne može govoriti o kompilaciji iz Belostenčeva, Jambrešićeva ili Della Bellina rječnika nego „o samostalnom radu nadopunjenom tu i tamo kakvim podatkom iz kojega starijeg hrvatskog rječnika“ (Jonke, 1949.: 68.). Jonkeova su zapažanja o Patačićevim leksikografskim postupcima jamačno bacila drukčije svjetlo na taj zaboravljen i zanemaren, a iznimno dragocjen priručnik starije hrvatske leksikografije.

Iste godine kada brani disertaciju o „posljednjem velikom kajkavskom rječniku“, tiskana mu je i rasprava o jezikoslovnom radu Blaža Tadijanovića (Jonke, 1944. b), suvremenika Adama Patačića i znamenita slavonskog gramatičara i leksikografa. O Tadijanovićevu je hrvatsko-njemačkom rječniku Svaschta po mallo illiti kratko sloxenyne immenah i ricsih u Illyrski i Nyemacski jezik iz 1761., pisao i sredinom šezdesetih (Jonke, 1966.), iznoseći dragocjene podatke o tom prvom svjetovnom djelu u obnovljenoj slavonskoj književnosti nakon oslobođenja Slavonije od Tura-

---

⁴ Patačićev je rječnik Jonke počeo istraživati na poticaj Stjepana Ivšića i to nakon iznenadne smrti Franje Fanceva koji je četrdesetih godina XX. stoljeća do tada slabo poznati rječnik iz nadbiskupije u Kaloči donio u Zagreb s namjerom da ga prouči i ocijeni (usp. Samardžija, 2003.: 121.). Jonke je disertaciju obranio 1944. godine, za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, a uz određene formalne i sadržajne preinake objavljena je 1949. u ranom poratnom razdoblju. Na razliku između rukopisne (Jonke, 1944. a) i tiskane (Jonke, 1949.) inačice Jonkeove disertacije upozorio je Samardžija (2003.: 121.–142.) nakon pomne analize obiju inačica.

ka, odnosno o prvoj slavonsko-njemačkoj gramatici i vježbenici u kojoj se nalaze „leksikografske potvrde za Slavoniju kakve prije toga nismo imali“ (Jonke, 1966.: 403.). Nakon detaljnijega formalnog i sadržajnog opisa Jonke zaključuje da je Tadijanovićev priručnik „koristan lingvistički materijal, u prvom redu s leksikografskoga gledišta“ (Jonke, 1966.: 407.) i da su se dosadašnja „literarna historija i leksikografija maćuhinski prema njemu ponijele“ (Jonke, 1966.: 409.).

Pomnu je raščlambu o Šulekovim leksikografskim postupcima Jonke obznanio u dvjema raspravama u kojima je iznio promišljanja o Šulekovoju skrbi za hrvatsko znanstveno nazivlje (Jonke, 1954.) i o slavenskom leksičkom sloju u Rječniku znanstvenoga nazivlja (Jonke, 1955.; Jonke, 1971.: 161.–178.). Među posuđenicama iz slavenskih jezika najviše je bohemizama koje Šulek obilježuje oznakom č, no Jonke ističe da

„oko četiri stotine označenih bohemizama nisu svi bohemizmi *Rječnika znanstvenoga nazivlja*. Može se bez pretjerivanja reći da se u njemu nalazi isto toliko neoznačenih kao i označenih bohemizama“ (Jonke, 1971.: 166.).

No mnogo je bohemizama koji nisu ušli u uporabu, a tomu su tri razloga. Prvi je razlog što je Šulek unosio bohemizme za riječi koje su u hrvatskom jeziku bile u uporabi, drugi je razlog što izrazno slične riječi imaju potpuno različite sadržaje u hrvatskom i u nekom drugom slavenskom jeziku, a treći što hrvatski jezik nije odbacivao internacionalizme. Osim bohemizama Šulek je unosio i ruske, slovenske, crkvenoslavenske i poljske riječi pa je vidljivo da je Šulekov rječnik riznica slavenskoga jezičnog blaga.

Jonkeovi zapisi o aktualnim leksikografskim temama

Dok je dijelu starije hrvatske leksikografije usmjerio znatniju istraživačku pozornost, suvremenim je leksikografskim temama Jonke pristupao odmjereno, pišući prikaze, osvrtne i komentare o pojedinim rječnicima. Svi se njegovi zapisi odnose na hrvatske jednojezičnike – povijesni rječnik, rječnik književnog jezika, etimologijski rječnik i rječnik posuđenica (turcizama).

Dostatnu je pozornost u promišljanjima o hrvatskoj leksikografiji Jonke posvetio Akademijinu rječniku koji ima „veliku praktičnu vrijednost“ (Jonke, 1953.–1954.: 94.) pa ga treba razmatrati kao „skup većih ili manjih rasprava o pojedinim problemima“ (nav. dj.) u koji su uključena djela hrvatskih i srpskih pisaca od najstarijih vremena do 19. stoljeća, „ali i rječničko blago naše narodne književnosti, našeg narodnog govora“ (nav. dj.).⁵ Kako bi potkrijepio svoje tvrdnje donosi opsežnija

---

⁵ Jonke je autorom i nekoliko poglavlja u Dodatku u zadnjem svesku Akademijina rječnika – O značenju i upotrebi Akademijina Rječnika (str. 77.–82.); Đuro Daničić – prvi urednik Rječnika (od 1867. do 1882.) (str. 83.–95.); Tomo Maretić (urednik Akademijina Rječnika od 1907. do 1938.) (str. 115.–124.); Biografije obrađivača (str. 137.–144.), u Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU, 1975.–1976., 1976., dio 23., sv. 97., Dodatak – Materijali o Rječniku.

tumačenja o podrijetlu nekoliko riječi (*razložiti, rđa, ralo, puška*) i na kraju prikaza napominje da će i „purist naći u Akademijinu rječniku obilje poticaja u nastojanju za upotrebom domaće riječi umjesto tuđice“ (nav. dj.) te kao primjer navodi riječ *rasoha* (‘stablo s dva kraka, sa dvije grane ili sa dva ogranka’) koju, uz riječi *grananje, dijeljenje, rašljanje, račvanje* predlaže umjesto neobično česte riječi *bifurkacija*. Pri tome razmišlja da *bifurkaciju*, koja se često susreće u tisku toga doba, prosječni govornik („naš priprost čovjek“) ne razumije i svakako ju treba zamijeniti riječju *rasoha*. Nekoliko puta spominje važnost Akademijina *Rječnika*,

„veliko i epohalno leksikografsko djelo kojemu je bio zadatak da prikaže povijest našega književnog jezika od 12. do 19. stoljeća, pa se ne ograničava samo na štokavski dijalekt, a i ne prikazuje stvaralački jezični prinos hrvatske i srpske umjetničke književnosti 19. i 20. stoljeća, osim malih izuzetaka“ (Jonke, 1965.: 2.).

Jonke međutim zapaža i neke nedostatke Akademijina rječnika, a posebice zanemarivanje pojedinih hrvatskih leksikografskih izvora. Ističe da korpus nije obuhvatio primjerice Tadijanovićevo Kratko složenje imena i riči, pa je zbog toga „lišen mnogih korisnih jezičnih podataka“ (Jonke, 1966.: 407.). Da bi potkrijepio tu tvrdnju, Jonke navodi da nekih riječi zabilježenih u Tadijanovića nema u Akademijinu rječniku (*čekrlj – preslica, ostrušak, pengar, poruđe...*), da neke imaju različito značenje (*članak, kolino, ogrljača, pristavnik...*), da se za neke riječi navodi samo potvrda iz Karadžićeva rječnika, a da su u Tadijanovića mnogo prije nego u Karadžića zabilježene primjerice *gunja, lažak* i *poloka* te da uz pojedine riječi uz koje se navodi potvrda iz pojedinih pokrajina nije zabilježena i potvrda iz Slavonije (kao primjerice uz riječi *cimati, harak, linjak, mij, oparati, polivka*). Zapaža također da u Akademijinu rječniku „uzalud tražimo obične gradske riječi“ (Jonke, 1965.: 2.) odnosno, natuknice i potvrde iz suvremenoga jezika.

Najviše je prostora o aktualnim leksikografskim pitanjima Jonke posvetio Rječniku hrvatskosrpskoga jezika,⁶ što je i razumljivo, jer je bio članom uredništva toga rječnika pa je iz prve ruke mogao javnost obavještavati o radu i poteškoćama u izradbi.⁷ Prvi je opsežniji prikaz toga rječnika dviju Matica Jonke objavio u Jeziku (Jonke, 1956.–1957.) još u vrijeme dok se za rječnik prikupljala i obrađivala građa.

⁶ Jonke, 1956.–1957.; Jonke, 1962.; Jonke, 1965. a; Jonke, 1965. b; Jonke, 1969.–1970. a.

⁷ Nakon Novosadskoga dogovora 1954. započet je rad na zajedničkim priručnicima. Prvi je bio Priručnik hrvatskosrpskoga književnog jezika (1960.) u dva izdanja, hrvatskom latiničnom i srpskom ćiriličnom, koji je u Hrvatskoj zamijenio dotadašnji Boranićev Priručnik. Ubrzo je započeo i rad na leksikografskom priručniku, koji je također trebao biti ostvaren u hrvatskom latiničnom i srpskom ćiriličnom izdanju. Na rječnicima su radila dva uredništva: Ljudevit Jonke, Mate Hraste, Stjepan Musulin, Pavle Rogić, Slavko Pavešić i Božidar Finka kao uredništvo Matice hrvatske, a Mihajlo Stevanović, Svetozar Marković, Svetozar Matić i Mitar Pešikan kao uredništvo Matice srpske. Prva su dva sveska Rječnika hrvatskosrpskoga književnog jezika Matice hrvatske i Rečnika srpskohrvatskoga književnog jezika Matice srpske (poznat kao Rječnik dviju Matica) tiskana 1967.

Nakon objašnjenja o potrebi rječnika suvremenoga jezika i navođenja smjernica za izradbu toga rječnika definiranih dogovorom dviju Matica, Jonke navodi popis hrvatskih književnika iz čijih će se djela crpiti primjeri te imena nekoliko hrvatskih prevoditelja čiji se prijevodi velikih djela svjetske književnosti drže uzornima za rječnik u kojem bi trebalo biti prikupljeno „cjelokupno hrvatskosrpsko jezično blago novijeg vremena“ (Jonke, 1956.–1957.: 6.). Svjestan je da bi se tim rječnikom trebalo obuhvatiti i rječničko blago

„naše publicistike, naše političke, stručne i znanstvene literature, tada je potrebno izvršiti ispisivanje rječničke građe i iz radova naših istaknutih novinara, političara, naučnih i stručnih radnika. Tako će onda i izabrana djela Milovana Pavlinovića, Ante Starčevića, Stjepana Radića, Vladimira Bakarića, Ivana Ribara, Josipa Broza Tita, Branka Vodnika, Mihovila Kombola, Antuna Barca, Ljube Babića i nekih drugih zajedno s priručnicima, pa i rječnicima pojedinih struka i naučnih grana biti važno vrelo za prikupljanje riječi i fraza, kojima se služi naš suvremeni čovjek“ (nav. dj., str. 8.–9.).⁸

Lj. Jonke zaključuje:

„Takav dakle rječnik ne može izraditi pojedinac, a ni organizirati obično izdavačko poduzeće bez financijske pomoći narodne vlasti. A narodna vlast je odmah u početku rada i na jednoj i na drugoj strani pomogla ovo nastojanje novčanom pomoći“ (nav. dj., str. 9.).

Rječnik je suvremenoga književnog jezika „najpotrebnije djelo nakon pravopisa“ (Jonke, 1962.: 2.) i Jonke ističe da treba s radošću očekivati njegov izlazak iz tiska,

„jer će popuniti osjetljivu prazninu koja se dosad kod nas i predugo osjećala. A ja sam lično uvjeren da će se pojavom toga rječnika ojačati i naša opća briga o jeziku i da će se povoljno odraziti i na našim štampanim tekstovima“ (Jonke 1965. b: 2.).

Osim toga, prvo se mora sastaviti višesvežačni rječnik književnoga jezika, a potom iscrpan praktični rječnik koji će zabilježiti sav cjelovit gramatički i semantički opis natuknice (usp. nav. dj.).

Jonke se uistinu nadao da će hrvatska leksikografija konačno dobiti suvremeni opći jednojezičnik, no ubrzo je postalo jasno da rječnik ne ispunjava očekivanja ne samo znanstvene i stručne javnosti već i potrebe prosječnoga hrvatskoga govornika. Rječnici su dviju Matica naime zamišljeni kao rječnici suvremenoga jezika, s potvrdom iz novije i najnovije hrvatske i srpske književnosti (od vremena Lj. Gaja i V. S. Karadžića do današnjih dana) i iz znanstvene i stručne literature te publicistike. Uredništvo se pridržavalo pravopisnih rješenja iz 1960., a pravila su se toga pravopisa

---

⁸ Pozornomu čitatelju svakako nije izmaknuo u najmanju ruku zanimljiv popis „istaknutih novinara, političara, naučnih i stručnih radnika“.

primjenjivala i na citate iz književnih djela, bez obzira po kojem su pravopisu izvorno napisana. Budući da je došlo do nesklada u radu na rječniku dviju Matica, Jonke potanko navodi prijedloge zaključaka sa Zagrebačkog sastanka Matice hrvatske i Matice srpske održanog 4. i 5. siječnja 1969. iznesene na sastanku članova Odbora za stilizaciju⁹ početkom veljače 1969. (usp. Jonke, 1969.–1970. a).¹⁰ Matica srpska međutim nije prihvatila prijedloge zaključaka s toga sastanka pa je su članovi hrvatske redakcije prekinuli rad na rječniku. Tako su objavljena samo prva dva sveska (strukovnjaci ih obično nazivaju „adok“, jer su obrađene natuknice od A do K), a Matica je srpska, ne mijenjajući koncepciju, rječnik tiskala u šest svezaka.¹¹

Među Jonkeovim razmišljanjima o aktualnim leksikografskim temama svakako treba istaknuti osvrt na Škaljićev rječnik turcizama (Jonke, 1957.–1958.) u kojem Jonke stručno i argumentirano iznosi dobre i prema njegovu mišljenju ne tako dobre strane toga rječnika. Posebice se osvrće na Škaljićeve opsežne i vrijedne semantičke opise natuknica te etimološka tumačenja pojedinih turcizama koja su do tada bila netočna ili površna. Međutim, dosta je kritičan prema Škaljićevu stavu da su u Akademijinu rječniku pojedini turcizmi netočno etimološki protumačeni jer u procesu jezičnoga posuđivanja treba uzeti u obzir da je turski bio jezikom posrednikom, a ne polaznim jezikom i upravo je preko turskoga mnogo arapskih riječi ušlo u naš jezik (usp. Jonke, 1957.–1958.: 91.). Zapažen mu je i osvrt na Simeonov Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva u kojem iznosi pohvale na račun toga rječnika, osobito u pogledu obradbe i prezentacije građe, ali i napominje da je sasvim jasno „da se ponegdje na 2000 strana teksta mogu naći i kakvi manji propusti“ (Jonke, 1969.–1970. b: 125.). Iz komentara o Tehničkom rječniku Vlatka Dapca doznajemo da je taj rječnik dragocjenim prinosom ne samo stručnoj leksikografiji već i hrvatskoj leksikografiji općenito (usp. Jonke, 1970.: 8.).

Uz osvrte, prikaze i komentare o aktualnim leksikografskim događanjima Lj. Jonke u tom je razdoblju napisao i pogovor pretisku Vrančićeva rječnika (usp. Jonke, 1971.), a zajedno je s Mirkom Deanovićem bio urednikom Skokova Etimologijskoga rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika kojemu su kao urednici napisali predgovor (usp. Jonke – Deanović, 1971.).

---

⁹ U taj su odbor izabrani Pavle Ivić, Mitar Pešikan, Mirko Čanadović, Ljudevit Jonke, Ivo Frangeš i Vlatko Pavletić.

¹⁰ Predloženo je osam zaključaka u kojima se traži ravnopravnost hrvatske i srpske varijante književnoga jezika (bila je to prva točka), utvrđuje da je rječnik književnog jezika prijeko potreban i da se u njemu treba prikazati stvarno stanje obiju varijanata, definira struktura rječničkoga članka i predlaže način rada dvaju uredništava (usp. Jonke, 1969.–1970.: 105.–107.).

¹¹ Rečnik srpkohrvatskoga književnog jezika (ur. Mihailo Stevanović i sur.), I–VI, Novi Sad : Matica srpska, 1967.–1976.

Jonkeov enciklopedijski rad

Osobit je prinos hrvatskoj leksikografiji Jonke priskrbio autorstvom enciklopedijskih natuknica. Taj se njegov rad može smjestiti u dva vremenska okvira: prvi od 1941. do 1945. u Hrvatskoj enciklopediji, a drugi od sredine 50-ih do početka 70-ih godina XX. stoljeća u Enciklopediji Jugoslavije. U Hrvatskoj je enciklopediji surađivao od 1941. do 1945. obradivši natuknice o znamenitim Česima¹² i o češkom jeziku.¹³ U Enciklopediji Jugoslavije surađivao je petnaestak godina, obradivši dvadesetak leksikografskih članaka. Među njima obradio je neke znamenite hrvatske leksikografe i gramatičare (Habdelić, Juraj; Iveković, Franjo; Lanosović, Marijan; Maretić, Tomislav; Mažuranić, Antun; Parčić, Dragutin; Starčević, Šime; Šulek Bogoslav; Veber Tkalčević, Adolfo) te odabrane teme koje su se ticale hrvatskoga jezika i književnosti u XIX. i XX. stoljeću (Štokavski dijalekt u književnosti do XIX. stoljeća; Književni jezik u Hrvata od Gaja dalje; Novosadski dogovor o hrvatskosrpskom književnom jeziku i pravopisu), a u jednom je leksikografskom članku obradio hrvatsku obitelj Patačić (Patačići). Autorom je i nekoliko natuknica koje se tiču čeških tema (Babler, Otto František; Česká beseda; Češkoslovačka književnost kod Južnih Slavena; Češkoslovačka štampa kod Jugoslavena; Erben, Karel Jaromir; Kollár, Jan). Sve je enciklopedijske priloge sastavio upravo onako kako zahtijeva stroga i zadana forma enciklopedijskoga rječničkoga članka.

Umjesto zaključka

Jonkeova se leksikografska djelatnost može razmatrati u dvama razdobljima. Prvo je razdoblje ratno i rano poratno u kojem je napisao svoje kapitalno djelo o Patačićevu rječniku te obradio zamašan broj leksikografskih članaka u Hrvatskoj enciklopediji. Drugo je razdoblje poratno i to od sredine pedesetih do početka sedamdesetih u kojem je pisao o aktualnim ostvarajima hrvatske leksikografije i obradio članke za Enciklopediju Jugoslavije. Ostavio je vrijedne i zapažene radove o Patačićevu rječniku, o Šulekovim leksikografskim postupcima i o Tadijanovićev-

---

¹² U I. je svesku (1941.) Hrvatske enciklopedije obradio natuknicu Arbes, Jakub, a u II. svesku (1941.) natuknice: Balbin, Bohuslav; Bartoš, František; Bartoš, Jan; Bass, Eduard; Benešová, Božena; Bezruč, Petr; Biebl, Konstantin; Blahoslav, Jan i Blatný, Lev. U III. je svesku (1942.) autorom natuknica: Borecký, Jaromir; Bozděh, Emanuel; Březina, Otokar; Burian, Emil František; Burian, Vlasta; Campanus, Jan Vodňanský; Chaloupka, Josef; Chalupa, Dalibor; Chalupa, František; Chelčický, Petr; Chocholoušek, Prokop; Chudoba, František. U IV. je svesku (1942.) obradio natuknice: Čapek, Emanuel; Čapek, Jan Blahoslav; Čapek, Josef; Čapek, Karel; Čapek-Chod, Karel Matěj; Čapek, Jan; Čech, Svatopulk; Čelakovský, František; Čep, Jan; Černý, Václav i Deml, Jakub, a u V. svesku (1945.) natuknice: Dobner, Gelasius; Dobrovský, Josef; Durych, Jaroslav; Dvořák, Arnošt; Dvořák, Ksaver i Dyk, Viktor.

¹³ Natuknica Češki jezik obrađena je u IV. svesku (1942.).

vu priručniku. Nemali je njegov prinos i o aktualnim leksikografskim pitanjima, posebice o promišljanjima o Akademijinu rječniku i o Rječniku hrvatskosrpskoga književnog jezika, premda se iz današnje perspektive čini da možda nije bio dovoljno kritičan prema leksikografskim postupcima u tim rječnicima. U svakom slučaju Jonkeovi će radovi o odabranim leksikografskim pitanjima ostati trajan i značajan prinos hrvatskoj leksikografiji.

Literatura

- Jonke, Ljudevit, 1944. a, „Dikcionar“ Karlovčanina Adama Patačića (studija iz hrvatske kajkavske leksikografije), Zagreb : strojopis (disertacija)
1944. b, Jezikoslovni rad Blaža Tadijanovića, Časopis za hrvatsku povijest, jezik, književnost i umjetnost, 2., 1.–4., str. 1.–19.
- 1949., Dikcionar Adama Patačića, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 275., Odjel za jezik i književnost, knj. 2., Zagreb, str. 71.–175.
- 1953.–1954., Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, 55., 56., 57. i 58. svezak, Zagreb 1952. i 1953., Izdanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Jezik, god. 2., br. 3., str. 92.–94.
- 1954., Šulekova briga o hrvatskoj naučnoj terminologiji, Zbornik Filozofskog fakulteta, Zagreb, knj. 2., str. 67.–81.
- 1955., Slavske pozajmljenice u Šulekovu „Rječniku znanstvenoga nazivlja“, Zbornik Filozofskog fakulteta, Zagreb, knj. 3. (1955.), 3., 71.–82. Objavljeno i u knjizi: Jonke, Ljudevit, 1971., Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća, Zagreb : Matica hrvatska, str. 161.–178.
- 1956.–1957., Rječnik suvremenoga književnog jezika, Jezik, god. 5., br. 1., str. 4.–9.
- 1957.–1958., Abdulah Škaljić: Turcizmi u narodnom govoru i narodnoj književnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1957., 810 strana. Jezik, god. 6., br. 3., str. 89.–92.
- 1962., Koristi od rječnika književnog jezika, Telegram, 3. (9. 11. 1962.), 89., str. 2.
1965. a, Dobra novogodišnja vijest (Rječnik književnog jezika), Telegram, 6. (22. 1. 1965), 247., str. 2.
1965. b, Praktičan rječnik književnog jezika, Telegram, 6. (16. 4. 1965.), 259., str. 2.
- 1966., Tadijanovićev hrvatsko-njemački jezični priručnik iz g. 1761., u: Orbis scriptus : Dmitrij Tschizewskij : zum 70. Geburtstag (herausgegeben von Dietrich Gerhardt, Wiktor Weintraub, Hans-Jürgen Zum Winkel), München : Wilhelm Fink Verlag, 403.–409.
- 1969.–1970. a, Kriza oko rječnika književnog jezika, Jezik, god. 17., br. 4., str. 105.–108.
- 1969.–1970. b, Rikard Simeon: Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, Zagreb, 1969., izd. Matica hrvatska, Jezik, god. 17., br. 4., 124.–125.
- 1971., Dikcionar Fausta Vrančića, u: Vrančić, Faust, Rječnik pet najuglednijih evropskih jezika: latinskog, talijanskog, njemačkog, hrvatskog i mađarskog, Zagreb : Liber, 1971. (Serija reprint izdanja – Liber croaticus), str. 129.–133.

Jonke, Ljudevit – Deanović, Mirko, 1971. Predgovor; Préface / Urednici; Les rédacteurs, u: Skok, Petar, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke, surađivao u predradnjama i priredio za tisak Valentin Putanec, knjiga prva, A–J, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, str. V.–IX.

Samardžija, Marko, 1990., Ljudevit Jonke, Zagreb : Zavod za znanost o književnosti, 140 str.

Samardžija, Marko, 2003., Piščevo izbor, Zagreb : Pergamena, 148 str.

Enciklopedijski članci

Hrvatska enciklopedija (glavni urednik Mate Ujević), I.–V., Zagreb : Naklada Konzorcija Hrvatske enciklopedije, 1941.–1945.: I. svezak, 1941.: Arbes, Jakub; II. svezak, 1941.: Balbin, Bohuslav; Bartoš, František; Bartoš, Jan; Bass, Eduard; Benešová, Božena; Bezruč, Petr; Biebl, Konstantin; Blahoslav, Jan i Blatný, Lev; III. svezak, 1942.: Borecký, Jaromir; Bozděh, Emanuel; Březina, Otakar; Burian, Emil František; Burian, Vlasta; Campanus, Jan Vodňanský; Chaloupka, Josef; Chalupa, Dalibor; Chalupa, František; Chelčický, Petr; Chocholoušek, Prokop; Chudoba, František; IV. svezak, 1942.: Čapek, Emanuel; Čapek, Jan Blahoslav; Čapek, Josef; Čapek, Karel; Čapek-Chod, Karel Matěj; Čapek, Jan; Čech, Svatopluk; Čelakovský, František; Čep, Jan; Černý, Václav i Deml, Jakub; V. svezak, 1945.: Dobner, Gelasius; Dobrovský, Josef; Durych, Jaroslav; Dvořák, Arnošt; Dvořák, Ksaver i Dyk, Viktor

Enciklopedija Jugoslavije (glavni urednik Miroslav Krleža), I.–VIII., Zagreb : Izd. i nkl. Leksikografskog zavoda FNRJ, 1954.–1971.

Sažetak

Bernardina Petrović, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 81'373'374, znanstveni članak,

primljen 16. listopada 2007., prihvaćen za tisak 7. studenoga 2007.

Jonke's contribution to the Croatian lexicography

This paper discusses Jonke's research and professional work in the field of lexicography pointing out the most important contributions. Although lexicographic activity was not the primary research and professional interest of Ljudevit Jonke, he left a number of remarkable contributions in the field. Jonke's lexicographic activity can be divided in two periods. In the first period, during and shortly after the Second World War, he wrote a major study on Patačić's dictionary and contributed to Hrvatska enciklopedija with large number of lexicographic entries. In the second period, from the middle of the fiftieth to the beginning of the seventieth years of the last century, he wrote about actual achievements of the Croatian lexicography and contributed to Enciklopedija Jugoslavije with lexicographic entries.